

Örebro universitet

HumUS

Historia

En narrativ analys av Sovjetunionens ledare:

Från Lenin till Gorbatjov

Jesper Aronsson

Självständigt arbete i historia

Handledare: Johan Stenfeldt

Vårterminen 2023

Sammanfattning

Denna undersökning har i syfte att undersöka hur Vladimir Lenin, Josef Stalin, Nikita Chrusjtjov, Leonid Brezjnev och Michail Gorbatsjov framställs i den kommunistiska tidningen Norrskensflamman. Det görs genom att studera artiklar i tidningen där deras namn dyker upp. Undersökningen analyserar med stöd i narrativ textanalys för att kunna utröna på vilket sätt de framställs. Med begrepp hämtad från narrativ analys framkom det tydligt att empirin bestod till en stor del av större narrativ. De två mest centrala begreppen i den narrativa analysen är komplicerande handling och utvärdering. Detta eftersom i berättelser i sagans värld är det ett problem som ska lösas och en aktör i berättelsens värld som ska lösa det. Det andra begreppet som är det mest tydliga är utvärdering/diskurs. Där vänder sig texten direkt till läsaren och talar om för läsaren vad meningen var med berättelsen. Resultatet visar på att ledarna i Sovjetunionen fick ikläs olika roller. Lenin exempelvis fick rollen som revolutionens räddare/ledare, han dyker upp tämligen spontant på världsscenen och räddar Sovjetryssland när det behövdes som mest. Rollerna som de ikläs svarar också till behovet av ett syfte som var nödvändigt för tiden. Undersökningen visar också på att behovet av den typ av hjältar minskade med tiden och mot slutet av 1970-talet blev artiklarna i Norrskensflamman mindre centrerade kring aktörer. Under Brezjnevs tid vid makten bestod artiklarna exempelvis av kortare rapporteringar för att till slut inte alls nämna Michail Gorbatsjov som var den sista ledaren i Sovjetunionen.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Syfte och frågeställning	2
3. Tidigare forskning.....	3
3.1 Den svenska kommunismen och arbetarrörelsen.....	4
3.2 Svenska kommunistiska relationer till Sovjetunionen.....	6
3.3 Den svenska kommunistiska pressen	7
3.4 Nordisk utblick	8
4. Teoretiskt ramverk.....	9
5. Metod och material.....	11
6. Analys	14
6.1 Disposition av analys	14
6.2.1 Vladimir Lenin – Revolutionens frälsare.....	14
6.2.2 Sovjetunionen räddar bergsfolken	16
6.2.3 Historiens störste folkledare (med tydliga fiender)	17
6.3.1 Stålmannen och krigshjälten Josef Stalin.....	18
6.3.2 Den store krigshjälten Josef Stalin – död, alla världens arbetare i sorg	20
6.4.1 Nikita Chrusjtjov – Fredens store ledare	21
6.4.2 Nikita Chrusjtjov – Ledaren vid fronten.....	25
6.4.3 Den dynamiske ledaren har gjort sitt	26
6.5.1 Leonid Brezjnev – Förvaltaren.....	28
6.5.2 Brezjnev – på defensiven	29
6.6 Michail Gorbatjov.....	30
7. Diskussioner och slutsatser	31
8. Tillämpning i historiedidaktiken.....	33
9. Litteratur- och källförteckning	35
9.1 Litteratur	35
9.2 Internet.....	35
9.3 Tryckta källor.....	36

1. Inledning

Relationerna till imperiet i Öst har minst sagt haft en frostig relation till Västländerna. I skrivande stund är det drygt ett år sedan Ryssland invaderade sitt grannland Ukraina och ett europeiskt krigsutbrott var ett faktum. Under 1900-talet var inställningen från Sveriges håll ambivalent. Jämfört med USA hade vi en tämligen avspänd relation till Sovjetunionen. Visserligen fanns en rysskräck under kalla kriget som måhända härröra ända från rysshärjningarna under 1700-talet där ryska trupper var på svenska fastlandet och brände ner byar och städer. Det var första gången i svensk historia där krigsskådeplatsen utspelades just på svensk mark på den svenska sidan av Östersjön. Peter I var Ryssland i mänsklig gestalt medan Karl XII var den svenska motsvarigheten.¹ På det sättet antar historien en form av en berättelse om två fältherrar, det är ett mer dramatiskt narrativ. På ett sätt blir också historien också mer begriplig. Det är lättare att följa två historiska aktörer såsom de agerar och förstå att de styrde sina respektive imperier med järnhand som och därmed symboliserar sina olikartade kulturer. Peter I eller Peter den store har blivit i historieskrivningen en symbol för ryska imperiets framväxt medan Karl XII betydde 1718 slutet för den svenska stormakten. Historia är i mångt och mycket berättelser om det förflutna. Det är ett synsätt som mer och mer börjar bli ett accepterat tankegods inom historievetenskapen.² Tidigare i min B-uppsats valde jag att studera förekomsten och konstruktionen av kvinnliga företagare i kvinnotidskrifter. Där fann jag att berättelserna om kvinnorna var mer framträdande än de faktiska kvinnorna. En narrativ analys var mer passande för att analysera källmaterialet, vilket föranledde mig till att nu göra en narrativ textanalys, men med fokus på Sovjetunionens ledare.

Under 1900-talets andra hälft när andra världskriget äntligen var till ända inleddes i stället något som kom att kallas det kalla kriget. Storbritanniens premiärminister Winston Churchill deklarerade 1946 i ett känt tal väldigt insiktsfullt men också väldigt pessimistiskt att en järnridå nu delar Europa.³ Europa blev sedermera uppdelat i ett Väst och ett Öst – liberal demokrati och kommunistisk diktatur. I Öst var Josef Stalin den ledande auktoritära i egenskap av överhuvud för det väldiga Sovjetunionen och Väst manifesterades av USA:s president Harry S. Truman. Det blev alltmer uppenbart att två ideologier som var varandras

---

¹ Hosking, Geoffrey (1997) *Ryssland: Folk och imperium 1552–1917*, s. 115

² Zander, Ulf & Karlsson, Klas-Göran (2014) *Historien är närvarande: historiedidaktik som teori och tillämpning*, s. 181

³ *Nationalencyklopedin*, järnridån. <http://www-ne-se.db.ub.oru.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/järnridån> (hämtad 2023-04-16)

motpoler nu stod mot varandra och skiljdes åt av en ideologisk järnridå. Kalla kriget var ett krig på mediernas arena. Dagspressen fick en upphöjd ställning på grund av detta. Järnridåns skarpa linjedragning gick rätt igenom centrala Europa och styckade upp Tyskland i ett Västtyskland och ett Östtyskland. Sverige som hade den geografiska fördelen av att dels ligga norr om skådeplatsen för järnridån och hade Östersjön som en naturgiven gränsdragning hamnade Sverige i ett mer neutralt läge. I Sverige fanns vid tiden även dagstidningar som öppet var socialistisk och kommunistiska och därmed inställsamma mot Sovjetunionen och deras ledare. Kommunismen fick dock aldrig riktigt fäste i Sverige.

2. Syfte och frågeställning

De sovjetiska ledarna var centrala eftersom de satt på den autokratiska makten. Därför är det just de som kommer att studeras, de är även relevanta eftersom de personifierar Sovjetunionen och tillika kommunismen. Det uttalade syftet med uppsatsen är att förstå vilken bild av ledarna som förmedlades med stöd av tidningsartiklar skrivna av kommunistvänliga Norrskensflamman. Det mitt självständiga arbete kommer behandla är de sovjetiska ledarna; Vladimir Lenin, Josef Stalin, Nikita Chrusjtjov, Leonid Brezjnev och Michail Gorbatsjov. De som uteslutes: Georgij Malenkov, Jurij Andropov och Konstantin Tjernenko utelämnas på grund av att de inte satt på makten under en längre period som ger substans för analys. Visserligen går det att argumentera för att Gorbatsjov inte var Sovjetunionens ledare så länge heller; men han var deras sista ledare och gjorde ett stort avtryck i historieskrivningen i och med det. Bland annat införde han som förste ledare av landet, *glasnost*, som innebar en öppenhet mot väst vilket bara det är unikt i sig. Ledarna i sig och huruvida det som rapporteras i kommunistvänlig svensk press har korrekt i fakta är inte det relevanta i uppsatsen. Det som kommer studeras är hur de konstrueras. Med hjälp av narrativ textanalys kommer jag försöka nå på vilket sätt pressen konstruerar en bild om dessa fyra ledare. Eftersom det spänner över en längre tid kommer jag även kunna ringa in om en förändring sker om hur de konstrueras. I vissa fall kommer nedslag att göras för att försöka förstå varför förändring sker, kanske ger kommunistpressen plötsligt en mer annorlunda bild av ledaren, vad kan det i så fall bero på? Med det i åtanke behövs en fond målas upp som ger en bred kontext som kan ha påverkat rapporteringen. Den kommunistvänliga dagspressens artiklar som behandlar Sovjetunionens ledare kommer alltså att studeras som primärkällor. En längre beskrivning i teoriavsnittet kommer att ges för att ge läsaren en större insikt i vad narrativ analys är och hur det kan appliceras.

- Hur porträtterades Lenin, Stalin, Chrusjtjov, Brezjnev och Gorbatjov i Norrskensflamman?
- Vilka olika typologier kan utkristalliseras?

Det är huvudfrågorna som kommer rama in uppsatsen. Med typologier åsyftas vilka roller ledarna ikläds i narrativet. Vilket är typiskt för skönlitterära berättelser, eftersom roller tydliggör det goda och det onda som bland annat förekommer i sagornas värld. De kan också vara moraliserande och överdrivna för att uppnå det syftet.

3. Tidigare forskning

Den tidigare forskningen kommer att delas upp i tre delar. Den första delen bygger främst på Yvonne Hirdmans (1976) *Vi bygger landet* där en mer generell bild skissas upp för hur den svenska kommunistiska rörelsen och arbetarrörelsen förändrats från sekelskiftet 1900 till slutet av 1970-talet.⁴ Hirdmans verk används för att läsaren ska få en inblick i den svenska relationen till kommunistiska rörelsens rötter i Sverige. Det jag kommer tillföra med min undersökning är Norrskensflammas roll i rörelsen. Eftersom sättet som ledarna i Sovjetunionen kan visa på hur välinställd kommunistiska falangen i Sverige var gentemot kommunismen inledningsvis för att senare under 1970-talet likna mer saklig nyhetsrapportering. Tidningens berättelser om ledarna ger oss den informationen som en del i propagandakriget. Den andra delen kommer behandla den svenska kommunismens och relationerna till Sovjetunionen. Där kommer Helen Carlbäcks artikel i antologin *Kommunismen hot och löfte: arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917–1991* (2003) och Kristian Gerners & Klas-Göran Karlssons *Rysk spegel* (2008) ge insikter i den inneboende dragningskraften som kommunismen erbjöd svenskarna.⁵ Den tredje och sista delen kommer att behandla den svenska kommunistiska pressen. Jimmy Vulovic *Reform eller revolt* (2012) bland andra ger insikter i ämnet.⁶ Ingen av dessa verk har fokuserat specifikt på Norrskensflamman som propagandaorgan eller analyserat artiklar från tidningen utifrån narrativ textanalys. Eftersom narrativ textanalys av de sovjetiska ledarna i tidningen

⁴ Hirdman, Yvonne (1976), *Vi bygger landet*

⁵ Carlbäck, Helene (2003), "Vision och verklighet. Kvinnan, familjen och staten i det tidiga Sovjetryssland", i Blomqvist, Håkan & Ekdahl, Lars (red.), *Kommunismen hot och löfte: arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917–1991*

⁶ Jimmy Vulovic (2013) *Reform eller revolt: Litterär propaganda i socialdemokratisk, kommunistisk och nationalsocialistisk press*

Norrskensflamman är något som ingen tidigare gjort är tidigare forskningen centrerat kring svensk kommunism som kontextualiserar.

I sista delen av detta kapitel anammas ett nordiskt perspektiv. Detta för att komplettera porträtteringen av Sovjetunionen. Det är Stefan Höjelids doktorsavhandling *Sovjetbilden i nordisk press* (1991) som erbjuder oss det perspektivet.

3.1 Den svenska kommunismen och arbetarrörelsen

Kommunismen går att se som ett slags motstånd mot industrialiseringens rationalisering av resurserna. Under 1800-talet kom klassklyftorna i Sverige att öka radikalt och ett tydligare klassamhälle går att spåra. Arbetarna var förlorarna och fabriksägarna de stora vinnarna. Efter århundranden av jordbrukssamhälle började människor nu söka sig till städerna runt om i Sverige. Det var i städerna industrierna växte fram och de behövde arbetskraft. Yvonne Hirdman (1979) beskriver hur jordbruket sysselsatte 4/5 av landets befolkning i början av seklet 1800 till att sysselsätta endast 49% 1910. I Norrland, där Norrskensflamman kom att ha sitt huvudsäte, växte efterfrågan på arbetskraft lavinartat då trävaruindustrin mellan 1856 och 1896 fördubblades. Det väldiga norrländska inlandet var även rikt på järnmalm som kom att bli en viktig export för den svenska ekonomiska expansionen. Svenskt stål var även starkt efterfrågad i byggandet av järnvägen som också hade sin utbyggnadsperiod under 1800-talet.⁷ Det nya klasssystemet som började formas innebar usla arbetsvillkor, långa arbetsdagar, låga löner, dålig mat och usla bostäder. Därtill fanns inte heller några politiska rättigheter för arbetarna att luta sig mot.⁸ Ute i Europa spreds tankar och idéer om revolution, det arbetande folket behövde få det bättre. I England växte under 1800-talets första hälft en facklig rörelse med krav om 8 timmars arbetsdag och allmän rösträtt. Dessa idéer skulle även spridas till Sverige. En liberal opposition som ville se förändring i form av frihandel, näringsfrihet, yttrande- och tryckfrihet, religionsfrihet och förbättrad folkundervisning växte fram. I intellektuella kretsar var de liberala krafterna som ville lösa den s.k. ”arbetarfrågan” Lars Johan Hierta, den kända författaren Jonas Love Almquist bland andra.⁹

Den svenska socialismen inspirerades liksom annorstädes i Europa av ”Kommunistiska Manifestet” som gjordes tillgänglig för den växande läskunniga massan i Sverige genom översättning av Götrek. En skillnad mellan den svenska översättningen och originalverket är den sista frasen ”Arbetare i alla länder, förenen Eder!” byts ut, på ett mindre

---

⁷ Hirdman (1976), s. 15–16

⁸ Hirdman (1976), s. 20

⁹ Hirdman (1976), s. 24f

slagkraftigt, men mer typiskt svensk försiktigt ”Folkets röst är Guds röst.”¹⁰ Distinktionen är viktig eftersom Sverige inte har samma historiska revolutionistiska anda som Frankrike exempelvis. Det verkliga embryot till organiserandet av arbetarna i Sverige menar Hirdman går att spåra till 1885 och framåt. Det var på agitatorernas axlar arbetarrörelserna växte i Sverige genom tydligare organisering, egen press, stora folkmöten samt genom de fackliga centralkommittéerna. Lägg därtill den starka dragningskraft som de socialistiska idéerna bar med sig. Socialismen skulle bringa arbetarna en värdighet och samhällets slösaktiga odugliga samhälle skulle kuva sig därefter. Arbetarna i Sverige fick nya ord i sina ordförråd såsom utsugning och klasskamp.¹¹

Det var via fackföreningarna det Socialdemokratiska förbundet växte fram mot slutet av seklet 1800. Inställningen för eller emot socialismen var inte självklar i det tidiga skeendet. Allmän rösträtt var vid det tidiga skeendet viktigare fråga än de teoretiska frågorna som handlade om ideologi.¹² I kölvattnet av den ryska revolutionen splittras socialdemokratien i Sverige. 1917 bildas genom en utbrytning och Sveriges socialdemokratiska vänsterparti bildas. 1921 byter de namn till en mer tydlig kommunistisk riktning och blir Sveriges kommunistiska parti. De har sin förebild i den ryska kommunistiska rörelsen med säte i Moskva. De blir en sektion av kommunistiska internationalen.¹³ Den svenska kommunistiska rörelsen skulle komma att leva i skuggan av den reella politiska makten i Sverige. Socialdemokraterna som var den mer parlamentariska och mindre stökiga av de två var den som skulle komma att 1922 bilda den första socialdemokratiska regeringen.¹⁴

Med anledning av de tyska transiteringarna under andra världskriget, de inskränkta demokratiska fri- och rättigheterna och den sjunkande reallönen möttes de folkvalda med misstro hos många. De svikna medborgarna hade två val menar Hirdman. De kunde välja mellan demokraterna och kommunisterna. Under kriget, 1940 skulle dock det största förtroendet för socialdemokratien visas. De fick i valet 53,8% av alla röster. Kommunisterna började under perioden ställa ökade krav på regeringen som fick genklang. Kraven gällde en annan fördelningspolitik och krav på större inflytande av det egna arbetet bland annat. Efter kriget gick kommunisterna en slags ideologisk seger till mötes. Fascisterna besegrades tack vare de revolutionära.¹⁵ Socialismen levde vidare i Sverige också eftersom en socialistisk

---

¹⁰ Ibid, s. 35

¹¹ Ibid, s. 48

¹² Ibid, s. 62

¹³ Hirdman (1976), s. 149

¹⁴ Hirdman (1976), s. 202

¹⁵ Ibid, s. 336

seger innebär en ökad levnadsstandard. Då krävs en socialistisk riktning som inte tillåter sig agera i enlighet med en redan skissad planritning för framtiden. De flera nya tekniska vinsterna som kriget också innebar ska inte användas för att förslava folket. De ska användas för folkets bästa menade man. I enlighet med det ska fördelningen av produktionens avkastning fördelas rättvist. 1946 innebar ett bakslag för kommunisterna och de förlorade över hälften av sina väljare. De svenska kommunisterna förblev är inte helt obemärkta i svensk politik trots det. 1950 samlar de ihop 300 000 underskrifter mot atomvapen.¹⁶ Under kalla kriget skulle de tidigare dispyterna mellan socialdemokrater och kommunister blossa upp igen. De utspelade sig inom den arbetarrörelsen och kommunistkräcken kom att etableras i perioden efter kriget. Kommunistkräcken kom framför allt från USA. Flera internationella händelser i kommunismens namn skulle få den kommunistiska aktiens att förlora ytterligare i värde. Diktaturen Sovjetunionen gjorde det inte lättare i kampen om röster i de svenska valen. 1948 slog Tage Erlander fast att samröre med kommunisterna var lika med förräderi. Det var ett tydligt avståndstagande mot de som 50 år innan slogs för samma sak. Den svenska kommunismen låg latent och fick lite vind i seglen i samband med gruvstrejken i LKAB:s gruva i Svappavaara 1969. Under 1970-talet kunde kommunismen synas i samband med demonstrationståg och vid fredsaktioner, såsom appellationen emot kärnvapen som nämndes ovan.¹⁷

3.2 Svenska kommunistiska relationer till Sovjetunionen

Den tidiga ryska progressiva familjelagstiftningen 1918 som kan karaktäriseras som feministisk gav även upphov till en sekularisering. Bland annat förenklades skillsmässoproceduren och kyrkan förlorade sin lagliga rätt till utförandet av vigslar. Dessa feministiska tendenser var lockande med det i jämförelse, mer konservativa Sverige. 1918 fördes handelsförbindelser mellan Sovjetryssland och Sverige där Fredrik Ström och Karl Kilbom var de ledande aktörerna och skulle vidhålla den positionen framöver. Det världsrevolutionära läget i världen var något som absorberade många i Sverige som ville ha radikal förändring av samhällsordningen. Speciellt efter det förödande krig som var till ända år 1918.¹⁸ Inom de svenska kvinnorörelserna var Sovjetryssland en förebild där

---

¹⁶ Ibid, s. 348–350

¹⁷ Hirdman (1976), s. 383

¹⁸ Carlbäck, Helene (2003), s. 77ff

kollektiviseringsdiskussionerna påverkade den svenska diskursen. Ett steg för en lösning i den kvinnliga emancipationen härrör till funktionalismen där förebilden var Sovjetryssland.¹⁹ Familjepolitiken var alltså i Sverige under 1920-talet starkt influerad av Sovjetunionens kommunism.

Kristian Gerner redogör i *Rysk spegel* (2008) hur den svenska kommunismen trots de miljoner döda i dess namn världen över, höll fast vid den ryska kommunismen som modell. Han visar på att det är en seglivad struktur som på ett sätt ersatte kristendom med kommunismen eftersom dogmerna är likartade. Vidare även att den finns en bakomliggande sociologisk struktur som bidragit till att kommunismen tillskillnad från nazismen förblivit mindre stigmatiserad.²⁰ Den svenska kommunismen byggde på en tro för ett bättre och stundande samhälle där kommunismen förverkligades. Det onda var imperialismen och kapitalismen. Målen helgade medlen heter det. Vilket en reserapport från 1937 illustrerar där den svenske resenären givit reserapporten namnet ”Vägen till paradiset”. Det visar även den religiösa dogmatism som var gällande för svenska kommunisters syn på Sovjetunionen.²¹ De vänsterintellektuella i Sverige förhöll sig från 1917 positivt inställda eftersom det goda ändamålet var ett drömsamhälle. I kulturdebatterna accepterades den socialistiska tron trots rapporter om missförhållanden och massmord i socialistiska stater. Det förnekades eller blundades för. Politiken sågs som en kamp mellan det goda, socialism och det accepterat som det onda var kapitalism och imperialism. En sekulär religion så kommunismen beskrivs. Det är en väldigt träffande ideologisk beskrivning. På samma sätt som katolicismen hanterade oliktankande genom att beskriva de som ”kättare” och fördrev de som ifrågasatte tron – på samma sätt sökte kommunisterna stämpla och fördriva de som ville förändra kommunismen. Antingen köper man att den är felfri, eller så är man kättare. I Sverige blev splittringen tydlig med socialdemokratins (kättarnas) framväxt och kommunistpartiet.²² Splittringen skedde i Sverige, liksom i Ryssland.

3.3 Den svenska kommunistiska pressen

Anna-Lena Lodenius har i *Tvåfrontskrig: Fackets kamp mot nazism och kommunism* (2002) skissat hur de interna striderna inom kommunismen och socialdemokratins från tidigt 1900-tal

---

¹⁹ Carlback (2003), s. 94

²⁰ Gerner, Kristian & Karlsson, Klas-Göran (2008), *Rysk spegel: Svenska berättelser om Sovjetunionen och Sverige*

²¹ Gerner & Karlsson (2008), s. 33–35

²² Gerner & Karlsson (2008), s. 44–45

i Sverige utspelade sig. Fraktioner och partisplittring visar hon var en del av striden. De kommunistiska dagstidningarna Ny Dag och Norrskensflamman visar hon på spelade en stor roll i striderna. Hon visar även hur de var kopplade till Ryssland vilket indikerar på att de var de svenska motsvarigheterna till tidningar som *Pravda*. Hjalmar Brantings försök att medla någon slags allians med kommunisterna skulle visa sig vara avgörande och Lodenius pekar på att det misslyckandet innebar att socialdemokratiska Vänsterpartiet bildades (SSV). Vilket innebar att Norrbotten blev ett starkt kommunistiskt fäste i vilket Norrskensflamman ingick.²³

Jimmy Vulovic *Reform eller revolt* (2013) bidrag medverkar till att få en bredare kontextuell förståelse för det svenska propagandakriget som utspelade sig bland de intellektuella där skådeplatsen var svenska tidningar.²⁴ Han ger en gedigen inblick i hur propaganda förmedlades och ger även en ideologisk exposé över socialismen ur ett narrativt perspektiv. Vulovic visar även på hur propagandatexter konstruerades i svensk litteratur och i svenska tidningar under perioden efter sekelskiftet 1900 fram till efter 1900-talets andra hälft. Han demonstrerar hur kampen mellan ideologier där språket och diskursen fick en avgörande innebörd. Hans grundläggande redogörelse för hur ideologiska kriget utspelade sig i textform är ett viktigt komplement till min undersökning.

Claes-Göran Holmberg, Ingemar Oscarsson och Per Rydén har i *En svensk presshistoria* (1983) bidragit med ett gediget översiktsverk över svensk presshistoria som sträcker sig från Sveriges första tidning *Hermes Gothicus* (1624) till och med den ägarkoncentrerade dagspressen som etablerades under 1900-talets andra hälft. De visar även på förändringar som skett inom presshistoria där en tydlig amerikanisering skett vid sekelskiftet 1900 och journalisterna blev en erkänd yrkeskår. Amerikaniseringen innebar att tidningarna skulle skriva om dramatiska händelser på ett mer dramatiskt sätt för att sälja så många lösnummer som möjligt. Det skulle vara sensationella nyheter och tidningarna skulle drivas som en affärsverksamhet.²⁵ Tidningen Norrskensflamman som utgör källmaterialet för min uppsats kategoriseras som en morgontidning och utsätts för hård konkurrens under 1960-talet där de större tidningarna slår ut de mindre.

3.4 Nordisk utblick

Utöver svensk press har även norska och finländska tidningar rapporterat om Sovjetunionen. Han har tagit fasta på händelser där Sovjetunionen är inblandande och kategoriserat

---

²³ Lodenius, Anna-Lena *Tvåfrontskrig: Fackets kamp mot nazism och kommunism* (2002), s. 128

²⁴ Vulovic, Jimmy (2013)

²⁵ Holmberg, Rydén & Oscarsson (1983), s. 115

händelserna som ”negativa händelser” och ”positiva händelser”. De negativa händelserna består bland annat av den ryska ubåten U 137, som gick på grund utanför Karlskrona 1981.²⁶ Han har granskat rapporteringarna utifrån Max Webers idealtypsbegrepp.²⁷ En del av resultat argumenterar Höjer för är gemensamt för nordiska pressen – att Sovjetbilden – präglats av socialpsykologi, nationalitet och partipolitik. Vidare även att det finns en inneboende misstro i traditionell mediabevakning som rör Sovjetunionen.²⁸ Min undersökning av Norrskensflamman blir då unik i det avseendet, eftersom tidningen inte kategoriseras som traditionell press och präglas av politik som har en mer positiv inställning mot Sovjetunionen..

4. Teoretiskt ramverk

Narrativ textanalys skulle enligt John Tosh kategorisering landa i facket ”litteraturteori”.²⁹ Den enklaste formen av ett narrativ är en berättelse som har sin början och rör sig mot ett slut. Litteraturteori har på senare år uppfattats som att det inte finns någon egentlig författarröst. Det ger – när primärkällor studeras – en möjlighet till kulturell rekonstruktion av det förflutna. Det ligger en vinning i att mindre studera primärkällor som en objektiv existens utanför texten och i stället flytta fokuset till texten i sig. Den skrivna texten är på det sättet ett kulturellt material. Det kulturella materialet går att studeras utifrån retoriska strategier, representationskoder, sociala metaforer exempelvis. Det sättet öppnar upp nya dörrar för en viss kreativitet. Genom att ta vara på det kan nya uttolkningar av källmaterial att utkristalliseras. Narrativbegreppet är en kontrast till empirism och kvantitativa analysmetoder. Vilket har bidragit till att narrativ analys inte är lika utforskad analysmetod såsom de konventionella metoderna är.³⁰

Termen narrativ är en övergripande term och därför inte tillför något enligt vissa kunniga. Kritiken riktar sig främst mot att narrativen i världen är oräkneliga eftersom det avser all form av kommunikation vilket gör att det sträcker sig ”(...)bortom historien och över kulturerna: det bara finns där, så som livet självt.”³¹ Med det synsättet blir begreppet tämligen

---

²⁶ Höjelid, *Stefan Sovjetbilden i nordisk press: Svenska, norska och finländska reaktioner på sovjetiskt agerande* (1991), s. 51

²⁷ Höjelid (1991), s. 115

²⁸ Höjelid (1991), s. 138-139

²⁹ Tosh, John (2011) *Historisk teori och metod*, s. 271

³⁰ Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2012), *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, s. 223

³¹ Bergström & Boréus (2012), s. 228

abstrakt. En mer optimistisk syn på begreppet som jag vill skjuta in är att, om det sträcker sig över kulturerna, är att det ligger utforskad potential genom att tillföra ett nytt synsätt på kommunikation. Narrativbegreppet öppnar genom det upp för nya teorier som kan synliggöra mänsklig historia i ljuset av berättelser. Då krävs dock att gå med på premissen - och förståelsen om att vara människa innebär att se berättelser och identifiera dem. Det gäller att förstå människan som kulturvarse. Ytterligare kritik som riktats är att många forskare inte bemödar sig med att definiera begreppet. Den kritiken kan jag förstå, eftersom det är nödvändigt att göra vid analys. Den här uppsatsen kommer att söka redogöra för hur begreppet kommer att tolkas och användas i analysdelen. Hayden White (1928–2018) var en av de som försökt närma sig en termbeskrivning: ”narrativ är en metakod, en mänsklig universell på vars grund transkulturella meddelanden om den gemensamma verklighetens natur kan överföras.”³² Det finns dock inga tydliga konventioner för användning av begreppet. Begreppet landar någonstans mellan diskurs och kultur. Språket är det centrala men där tillkommer även avsikt och avsändare. För uppsatsens del blir även aktören central eftersom det är aktörer som kommer att analyseras. Aktören blir representant för en ideologi och stormakt.

Paul Cobley som är professor i semantik och kommunikation menar att berättelser är en unik komponent i att vara människa. Det är via berättelser vi kan förstå världen och förstå oss själva.³³ Källmaterialet som skriver om de sovjetiska ledarna gör det på i detta tankegods alltså via berättelser. Det är berättelser som förmedlas. Genom att studera Sovjetunionen utifrån deras ledare infrias en möjlighet till att även studera landets identitet. Detta eftersom de som styr landet manifesterar själva landet de styr, därför går det att via dem nå även landet i sin helhet.³⁴ Det som narrativ textanalys även kan bidra med är att en representation något som ter sig i generell diskurs. Cobley (2001) ger via Hall (1997) tre generella sätt att närma sig att förstå hur någonting representeras. Dessa tre angrepps sätt ger oss tre nyckelbegrepp för att försöka närma oss källmaterialet. Först gäller det att ha ett *reflekterande* förhållningssätt till studieobjektet. Men det menar han att man ska se en mening som finns i personen/objektet och att narrativet reflekterar över den meningen. Vilket jag i min analys kommer att översätta som att de sovjetiska ledarna kommer reflektera över dess faktiska existens som faktiska representant för en ideologi. De ska reflektera verkligheten. Det andra begreppet, eller lagret för att analysera hur Sovjetledarna representeras är *avsikt*. Alltså vilken

---

³² Bergström & Boréus (2012), s. 229

³³ Cobley, Paul *Narrative: the new critical idiom* (2001), s.2

³⁴ Cobley (2001), s. 38

avsikt har i mitt fall Norrskensflamman som dagstidning med att konstruera ett specifikt narrativ. Det kan handla om exempelvis meningsskapande. Narrativet ska ses i ljuset av att skapa mening för läsaren. Det tredje förhållningssättet för att förstå representation är det *konstruktionistiska* förhållningssättet. Det förutsätter att det varken finns någon mening för skribenten eller för det som representeras. Det är den sociala naturen som hamnar i huvudfokus. På det sättet kan man studera hur mening konstrueras i den mening de skapas i sociala relationer som i sin tur bygger på sociala konventioner.

5. Metod och material

Tidningen Norrskensflamman som är en svensk kommunistisk dagstidning kommer att utgöra grunden för materialet. Den är tydligt kommunistisk vilket bidrog till valet av tidningen eftersom det är den svenska kommunismens bild av Sovjetunionens ledare som är syftet med undersökningen. Tidningsartiklar där de sovjetiska ledarna omskrivs är det primära. Med tanke på att det enbart är en bråkdel av alla artiklar som analyseras gör jag ingen anspråk en representativ av varje ledare. Textanalysen går närmare under beskrivning djupanalys av några få exempel.

Anledning till valet av just dagstidningar är tack vare dess spridning för tiden som studeras. Urvalet är baserat på kvantiteten av text som erbjöds. Detta är också anledningen till fördelningen av antal artiklar som valdes att studera; de artiklar som bestod av större omfång valdes ut. Eftersom Lenin och Stalin var de som fick mest utrymme i omfångsaspekten fick de också flest artiklar analyserade. Gällande Brezjnev bestod artiklarna mest av kortare nyhetsartiklar vilket gjorde att valet landade på de artiklar som bestod av längre textomfång. De valda artiklarna är således valda tack vare deras omfång eftersom jag anser de har mest att bidra med för att utföra narrativ textanalys. Kungliga bibliotekets tidningsdatabas erhöll sökningsfunktionen jag använde mig av. Det är även de som ska tackas för digitaliseringen av tidningsartiklarna. Sökningarna gjordes på plats på Örebro universitetsbibliotek via Kungliga bibliotekets tidningsdatabas.³⁵

---

³⁵ Webbplatsen <https://tidningar.kb.se/> tillhandahåller sökfunktion och digitaliseringen av dagstidningar. Sökningarna gjordes under april 2023. Stort tack för lättillgängligheten, och tack till Örebro universitet.

Eftersom det är just en kvalitativ form av analys var jag tvungen att avgränsa mig. Detta kan ha påverkat resultatet eftersom det är många artiklar som utesluts som också teoretiskt kunna tjäna som underlag för undersökningen och på så sätt visat annat resultat. I första stycket av varje ledare som undersöks redovisas hur många sökträffar de genererat. Då får läsaren också kunskapen om hur många artiklar som inte analyserats. Det finns inget annat medium som kan konkurrera med dagstidningar, åtminstone fram till televisionen och radion gjorde entré i de svenska hemmen. Genom tidningsformatet kunde de förmedla sina nyheter till betalande läsare. Den tänkta läsaren är med tanke på det, en redan övertygad kommunist eller en som är nyfiken på kommunismen. Det finns även ett ekonomiskt incitament, det kommersiella var det huvudsakliga – liksom alla dagstidningar. Det gällde alltså även att skriva välskrivna artiklar för den tänkta läsekretsen. Nedslag kommer att göras i en så kronologisk ordning som möjligt. Det som är intressant för studien är den sammantagna framställningen av ledarna. En distinktion mellan nyhetsrapportering och tidningens egna åsikter såsom krönikor eller ledare kommer att göras. Detta för det är två olika typer av texter. Den förstnämnda är mer populärt skriven och egna åsikter ska i den typen av text framkomma för att övertyga läsaren. För nyhetsrapportering gäller kortare informationstät text. Med andra ord: vilka rådande strukturer har bidragit till aktörens/studieobjektets handlingar; samt vilka diskurser fanns tillgängliga och på vilket sätt diskurser konstruerar en verklighet. Historieberättelser har även den egenskapen att den skapar gemenskap.³⁶

En mer konkret ingång som jag kommer att använda för analys av källmaterialet är först att klargöra utifrån Chatman (1987):

- Narrativ är en berättelse eller redogörelse för något som har hänt. Det är den mest fundamentala delen som definieras som *histoire* (historien). *Histoire* i sin tur består av innehållet/händelseförloppet i samspel med *existents*, det vill säga karaktärer eller företeelser som bidrar till iscensättningen. Alltså är *histoire* narrativets ”vad”.
- När det är klarlagt kommer diskursen, alltså på vilket sätt, eller hur det berättas att stå i fokus. Det innebär att analysera vilkas hjälp innehållet förmedlas, vilken inneboende betydelse finns i orden som läggs fram.³⁷

Ytterligare en analysmodell finns till hands av Chatman (1987) som en förlängning av ovan. Den är värd att tillägga eftersom genom den konkretiserar en ytterligare nivå. Begreppet

---

³⁶ Bergström & Boréus (2012), s. 220

³⁷ Bergström & Boréus (2012), s. 230

histoire bryts ned till fem delar, abstract, orientering, komplicerande handling, upplösning och coda. Diskursen i histoire svarar på frågan: hur? Och blir en utvärdering av berättelsen, när utvärderingen av berättelsen kommenteras ges det en mening till berättelsen. Diskursen ska alltså ta läsaren i hand och berätta på vilket sätt berättelsen var viktig för mig (mottagaren) En narrativs anatomi enligt modellen med begreppsförklaringar ser ut som följer;

1. En historia (histoire) = ”vad”
  - a) Abstract = sammanfattning av narrativen
  - b) Orientering = tid, situation, deltagare
  - c) Komplicerande handling = förflyttning från jämvikt till obalans
  - d) Upplösning = vad som slutligen hände
  - e) Coda = Återför perspektivet till nutid
2. En diskurs (discours) = ”hur”
  - a) Utvärdering = Betydelsen av handlingen kommenteras. På det sätt på vilket innehållet förmedlas och mening ges till historien³⁸

Användandet av modellen kommer att göra när det är möjligt. I vissa artiklar saknas exempelvis en coda, då kommer det som går att analyseras efter modellen i möjligaste mån. Det är vanligt i berättelser att en hjälte framträder, det är oftast en huvudperson i narrativet som ges agens för att bidra till en upplösning. Det kommer alltså bli tydligt att genomskåda en typologi i texterna där hjälten i berättelsen ikläs olika roller.

---

³⁸ Bergström & Boréus (2012), s. 232 (”figur 6.1 En narrativs anatomi”)

6. Analys

6.1 Disposition av analys

Analysen kommer att fokusera på ledarna i kronologisk ordning med Vladimir Lenin som först i ordningen. I inledningen av varje ledare kommer även en översikt över träffar i databasen att utskrivas. Det är för att ge en fingervisning om när det skrevs som mest flitigt om ledaren och varför. På det sättet är ambitionen att nyansera bilderna av de sovjetiska ledarna eftersom sökträffar indikerar på deras behov att iklä dem i tillskrivna roller. Det framträder vanligtvis som läsaren kommer se, vid krigsutbrott eller andra internationella kriser. Vid sådana tillfällen är behovet av en gestalt som skapar ordning i världen. Socialismen manifesteras tydligt i egenskap av Sovjetunionens ledare.

Efter redogörelsen av antal träffar i sökmotorn kommer en sammanfattning av vad artikeln handlar om för att orientera läsaren i den faktiska artikeln. Sedan görs den narrativa analysen av artikeln samt försök att utröna den typologi som framträds. Rubrikerna är ett sätt för läsaren att orientera sig i artiklarna. De är skrivna efter de mer framträdande dragen som förekommer i artiklarna. Eftersom källunderlaget inte erbjuder någon enklare kronologi att följa kommer de valda artiklarna i den möjligaste mån förhålla sig till ungefär när ledaren först omskrivs, sen vid någon form av krissituation och till sist där ledaren avgår eller i vissa fall dör på posten. Den typen av händelser gör att källmaterialet blir mer omfattande.

6.2.1 Vladimir Lenin – Revolutionens frälsare

Av att döma på antal träffar på sökordet ”Lenin” i databasen för dagstidningar och med Norrskensflamman som enda tidning nämns hans namn inte många gånger under 1920-talet heller. År 1930 återfinns hans namn fem gånger, dessförinnan åtta gånger mellan åren 1918–1929. År 1944 verkar vara någon slags Lenin-renässans, det året återkommer hans namn hela 19 gånger. Detta går att koppla till klassiskt historiebruk, 1944 vände kriget till Sovjetunionens fördel och då smed man medan järnet var varmt. Han förekommer många gånger det året i egenskap av någon form av messias. I Sovjetunionens skapelseberättelse innehar Lenin huvudrollen. Han stred för social rättvisa mot de onda utsugarna (kapitalisterna) och segrade över dem för att skapa ett jämlikt samhälle där social orättvisa är utrotat. Hans namn symboliserar revolutionen 1917 där socialismen segrade över utsugarna som förslavade folket.

Den allra första gången Vladimir Lenin omskrivs i Norrskensflamman, den sjätte december 1918 delar han en helsida med den internationella litterära stjärnan Maksim Gorkij (1868–1936). Detta är ingen slump. Vladimir Lenin liksom Maksim Gorkij delade en syn på människan som innebar att den skulle höja sig och stiga ur det sociala elände där hon befann sig. Han lyfts gärna fram som en symbol för klasskampen, huruvida Gorkij ställde sig bakom det är dock omtvistat. Han blev likväl en symbol för sociala orättvisor under sin samtid.³⁹ Vulovic har även noterat att skönlitteratur var ett vanligt förekommande inslag i socialismens agitation. Och att ”Litterära verk var överlag en naturlig del av den socialistiska agitationen för ett bättre samhälle.”⁴⁰ Med litterära verk kan med tanke på det även bestå av tidningsartiklar eftersom de vid sekelskiftet 1900 och en bit in på seklet inte liknade konventionella nyhetsrapporteringar. Med det får vi svar på varför artiklarna är uppbyggda på ett litterärt sätt vid perioden.

Artikeln som rapporterar om Lenin har rubriken ”Ryssland” med underrubriken ”Lenin om samarbete med småborgarna”.⁴¹ Texten är skriven av en som kallar sig ”Rosta” och skribenten skriver som om den varit på plats och bevittnat en konferens anordnat av ryska kommunistiska partiets centralkommitté. Nyhetsartikeln inleds med att ge information om konferensen där – förutom protagonisten Lenin – ”(...)de mera framträdande aktiva partivännerna.”⁴² närvarar. Ämnet är stämningen hos småborgarnas intelligentia (läs fienden) där de närmar sig att erkänna sovjetregeringen. Och på fredligt manér argumenterar Lenin för att börja samarbeta med gruppen i samförstånd. Det hela avslutas med att konferensdeltagarna anslöt sig till Lenins synpunkter.

I ett klassiskt narrativ som har en början, ett mitt (ett problem som ska lösas) och ett slut uppfylls alla tre bitar. Vi har en protagonist i berättelsen som får alla att ta sitt diplomatiskt sunda förnuft till fånga för att lösa problemet med småborgarna. Om vi ska försöka närma oss en mer fragmentisering av artikelns narrativ ger Bergström & Boréus via Chatman (1987) en narrativ struktur.⁴³ *Histoires* är: Vi har en *orientering* i inledning som ger läsaren tid, situation och deltagare. Sedan en *komplicerad handling* där en förflyttning från jämvikt till obalans. Småborgarnas inställning till sovjetregeringen är det som ger berättelsen en slags obalans och värd att berätta. *Upplösningen* som ger läsaren svar på vad som slutligen

---

³⁹ Nationalencyklopedin, Maksim Gorkij. <http://www-ne-se.db.ub.oru.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/maksim-gorkij> (hämtad 2023-04-25)

⁴⁰ Vulovic (2013), s. 36

⁴¹ Norrskensflamman, 1918-12-06

⁴² Norrskensflamman, 1918-12-06

⁴³ Bergström & Boréus (2012), s. 232 [se figur 6.1: En narrativs anatomi]

skedde ges via vår protagonist Vladimir Lenin. Han övertalar konferensdeltagarna att via diplomati närma sig småborgarna för att släppa in dem för diskussion och samarbete. Sedan ska egentligen en diskurs (discours) ske som en utvärdering av händelseförloppet där betydelsen av handlingen kommenteras och berättaren ska på det sättet peka ut på vilket sätt mening ges till historien.⁴⁴ Det steget uteblir eftersom det är uppenbart för den som läser att Lenin är den som skapar mening med den korta berättelsen. Det är underförstått att han räddade situationen där alla parter blev nöjda. Han verkar ha den magnetiska kraften att få alla att ställa sig bakom honom, även när det gäller hur sovjetregeringen ska hantera hot mot dem.

6.2.2 Sovjetunionen räddar bergfolken

Norrskensflamman har återigen sin utrikeskorrespondens "Rosta" på plats i Ryssland för att förmedla framgångarna i landet. Den 9 december 1920 rapporteras det att de kaukasiska folken bildat sovjetrepublik. Där framgår det att:

Racet- och -Tirace-folken i Terokokområdet ha nyligen på en kongress, som var sammankallad för att konstituera bergfolkens sovjetrepublik, förklarat att bergfolken, som varit undertryckta under århundraden, har den hjältemodiga röda armén att tacka för sin frihet.⁴⁵

Artikeln är väldigt kort men är värd att behandla i undersökningen eftersom den nyfödda kongressen skickar sina hälsningar till Lenin, Trotskij, Zinovjeff och Stalin. Med andra ord är det de, skaparna av den hjältemodiga röda armén som ska tackas.

Orienteringen sätter läsaren i periferin av det väldiga Sovjetunionen och upplösningen i berättelsen är en kort men sagolik framställning av hur röda armén befriat detta underkuvade bergsfolk som lidit under århundraden. Tillskillnad från förra, lite längre artikeln finns här en discours som ger ett till lager av mening till berättelsen. Förutom att de blivit räddade av röda armén ska Lenin tackas för bedriften. Varje berättelse behöver en hjälte, ibland flera. Inga mer tydliga hänvisningar ges till läsaren för att tydliggöra hur det är Lenin som ordnat bedriften. Det är underförstått. På det sättet är framställningen av hjälten ganska blygsamt framställd eftersom han även nämns vid sidan av andra aktörer. Den framställningen kommer att ändras

---

⁴⁴ Bergström & Boréus (2012), s. 232

⁴⁵ *Norrskensflamman*, 1920-12-9

under andra världskriget och framför allt efter kriget. Vulovic skriver apropå kopplingarna till Moskva i avslutande kapitel angående den svenska kommunismen under 1910-talet att;

Den ryska revolutionen och Tredje internationalen hade mycket stor betydelse för den utvecklingen. Då drogs inom arbetarrörelsen en konfliktlinje. Kulturen, litteraturen och bildningen blev i de radikalare leden mer av ett vapen som skulle användas i den kollektiva klasskampen än ett medel för de enskilda individernas och för samhällets gemensamma utveckling.⁴⁶

Det är utifrån de utgångspunkterna man måste ha med sig för att förstå Lenins roll som räddaren av det kollektiva. Det kollektiva folket som genom revolutionen genomdriver en klasskamp. Det är ett konstant tillstånd i diskursen om kommunismen vilket även är ett konstant tema i det övergripande narrativet. Individ är oviktig, om det inte handlar om ledarskikten däribland Lenin.

6.2.3 Historiens störste folkledare (med tydliga fiender)

En berättelse skulle inte inneha någon mening om det inte fanns vissa hinder eller ondskefulla karaktärer eller andra onda fiender. En hjälte är och förblir en hjälte i berättelsen tack vare att han är någon gemene man kan fästa sig vid och idolisera över. Berättelser gör våra liv meningsfulla, de fyller det tomrum där strävan efter att vara en del av något större än oss själva finns.⁴⁷

Den 21 januari 1949, på Lenins dödsdag, publicerades en hyllning i den store hjälten ära. Där hans dödsdag inledningsvis trumpetas ut och han beskrivs superlativa ordalag i form av ”de arbetandes ledare i hela världen.”⁴⁸ Vidare i hyllningsprosan ska läsaren påminnas om vilket avtryck den store grundaren gjort för den kommunistiska världsrörelsen. Skribenten bemödar sig att stanna upp i berättelsen för att vända sig till läsaren med en kort information om leninismen inneburit för revolutionen. ”(...)som var det skarpslipade svärd med vilket kommunismen skulle bana sig fram till ännu större segrar.”⁴⁹ Utan Vladimir Lenin, går att läsa mellan raderna, skulle andra världskriget inte kunna tillskrivas de revolutionäras seger. Narrativet stannar inte där eftersom den eviga ondskan, imperialismen finns trots allt kvar i världen. ”(...)detta kom att bli en sporre för alla världens kommunister till nya krafttag för

---

⁴⁶ Vulovic (2013), s. 237

⁴⁷ Cobley (2001), s. 1

⁴⁸ *Norrskensflamman*, 1949-01-21

⁴⁹ *Norrskensflamman*, 1949-01-21

mänsklighetens befrielse från imperialismen och löneslaveriets bojar.”⁵⁰ Framställningen bjuder läsaren onekligen på prosaisk läsning. Vidare i artikeln dyker Stalins namn upp för att ”genialt” reda ut hur man ska definiera leninismen: ”Leninismen är marxismen under imperialismen och den proletära revolutionens epok.”⁵¹ Här framträder Stalin en vattendelare i den historiografiska berättelsen om kommunismen. En ny epok inleds i och med Stalin. Det understryks dock även hur viktig Lenin har varit för kampen mot de onda imperialisterna. Efter det kommer i texten den komplicerade handlingen, där Lenin spelar huvudrollen. Lenin återvänder till Ryssland från sin emigration 1917 som en messias som ska leda folket till seger i revolutionen. Det beskrivs hur de interna striderna mot ”kapitulanterna” vinnas med hjälp av Stalin. Detta är avgörande för segern mot den inhemska bourgeoisien (läs fienden). Trotskijs namn dyker upp men nu har han fått iklä rollen som ”kontrarevolutionär”. Även Trotskijs teorier är något berättelsens hjältar visat på att vara felaktiga. Narrativets upplösning ges till läsaren: genom Stalin lever Lenin vidare ”Stalin är vår tids Lenin och har också visat detta på teorins och praktikens område.”⁵² Denna gång får även skribenten med det som Chatman (1987)⁵³ definierar som coda, i slutet av artikeln återförs perspektivet till nutid. Läsaren får även en utvärdering (discours) som ger berättelsen en mening: ”På 25-årsdagen av Lenins död kan man summera: det arv Lenin lämnade efter sig har förvaltats utmärkt, ty kommunismen är vår tids mäktigaste politiska formation.”⁵⁴ Skribenten har signaturen ”H.P”. Vladimir Lenin framställs som en central hjälte för de revolutionäras kamp mot de onda imperialisterna. Han är i narrativet om Sovjetunionens födelse, den som visar vägen och skapar det nya samhället i en ondskefull värld. På det sättet manifesterar hans namn arbetarnas första hjälte i ett heroiskt krig.

6.3.1 Stålmannen och krigshjälten Josef Stalin

Josef Stalin är den historiska aktör som förknippas starkast med röda armén och Sovjetunionen. Under sökordet ”Stalin” i tidningsdatabasen för Norrskensflamman gav det dock endast 158 träffar och de sträcker sig mellan åren 1918–1965. Innan kriget, mellan 1918 och 1930 nämns hans namn endast 13 gånger. År 1944 under kriget, hela 19 gånger. 1944 vänder också som bekant kriget till de allierades fördel och det är då viktigt att ha en hjälte att

---

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid.

⁵² *Norrskensflamman* 1949-01-21

⁵³ Bergström & Boréus (2012), s. 132

⁵⁴ *Norrskensflamman*, 1949-01-21

förknippa med segern över fascisterna.

Tisdag den 24 oktober 1939, precis i krigets inledande skeende publicerar *Norrskensflamman* en mindre artikel med rubriken ”Rätta mannen finns, det är Stalin.”⁵⁵ Det finns ingen signatur men av språket att döma är det ingen nyhetsrapportering utan en ledarspalt eller debattartikel där slutsatsen kan dras att det är tidningens egna åsikter som framhävs. Här är det *Norrskensflamman* som agerar aktör. Skribenten återberättar vad den läst i *Örebro-kuriren*. Läsaren får reda på att *Örebro-kuriren* redigeras av Harald Åkerberg som är en av utrikesutskottets medlemmar och även socialdemokrat. Har skrivit om aktuella krisläget i världen och hur folket i England, Frankrike och Tyskland vill ha fred. Och att det finns en ledare som kan lösa läget ”(...)ingen mindre än alla ryssars självhärskare, Josef Stalin.”⁵⁶ Stalin framställs som Rysslands och världens lösning på Hitlers aggressioner i Europa. Socialismen är den goda kraften som kan råda fred i världen. ”Hr [verkar vara ett tryckfel och a:et missats] Åkerberg börjat förstå att den socialistiska Sovjetunionen har ett avgörande inflytande på världens politik.”⁵⁷ Skribenten försvarar även Stalin med att poängtera att Stalin inte är ”alla ryssars självhärskare”, utan Sovjetunionens Kommunistiska Partiets generalsekreterare. Här ska hjälten i berättelsen försvaras. ”Randstaterna” som är en eufemism av sovjetiska satellitstater och Finland lägger skribenten skulden för att vara ”spelbrickor” för de onda i berättelsen. Det vill säga ”kapitalistiska stormakternas imperialistiska intressen(...)”.⁵⁸ Sovjetunionens interventioner i grannländerna är positivt för ekonomin eftersom den onda kapitalismen trängs undan. Arbetarna och bönderna i västra Ukraina ”jublar” över att räddas från fascismens klor.

Artikeln i sin helhet är en propagandaberättelse för kommunismens goda sak där Stalin är en hjälte som vill rädda småstaterna mot förtryck. Lodenius (2002) beskriver hur de svenska kommunisterna fick utstå mycket kritik, särskilt efter Sovjetunionens anfall på Finland senare samma år. Många svenskar kände med Finland, vilket de många insamlingarna för finländarnas sak visar på. I Sverige intensifierades polemiken mot kommunisterna under krigsåren.⁵⁹ Artikeln är ett uttryck för det rådande utrikespolitiska läget. Här måste kommunismen försvaras med pennan, därför behöver ”randstaternas” ockupation försvaras eftersom annars tar de onda imperialistiska krafterna över styret. Eller ännu värre, de fascistiska krafterna. Stalin och kommunismen är och har alltid varit felfria och alltid verkat

---

⁵⁵ *Norrskensflamman*, 1939-10-24

⁵⁶ *Norrskensflamman*, 1939-10-24

⁵⁷ *Norrskensflamman*, 1939-10-24

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Lodenius (2002), s. 137

för arbetarna och bönderna. Huruvida de ukrainarna ”jublar” över Sovjetunionens intervention passar bra in i berättelsen eftersom det legitimerar narrativet i berättelse där det onda står mot det goda.

Via Copley (2001) går det att nå en djupare analys av ordvalen i artikeln. I kommunismens kollektiva idévärld är arbetare och bönder de, goda, skrupelfria men försvarslösa bifigurer i berättelsen som genom socialismen fått en upphöjd status. Socialismen är deras försvarare och de behöver tas hand om för att inte bli utnyttjade av kapitalisterna (läs fabriker och storgodsägare). Det kollektiva i kommunismen är det som är centralt, individen är upplöst. Alltså blir bönderna och arbetarna i kondenserad form de som behöver ”räddas” i ett kommunistiskt narrativ. ”Narrative is therefore also bound with the notion of large-scale identities such as nation”⁶⁰ beskriver Copley (2001). Narrativet behöver reproduceras för att bekräftas menar han också på i vilket Norrskensflamman i egenskap av aktör bidrar till, inte minst i den aktuella artikeln om världspolitiken. Gemensamma myter har också den funktionen att det bidrar till skapandet av den historiska kollektiva medvetenheten vilket artikeln ger uttryck för.⁶¹

6.3.2 Den store krigshjälten Josef Stalin – död, alla världens arbetare i sorg

Den sjunde mars 1953 täcks nästan hela Norrskensflamman framför av ett stort porträtt av den store generalissimus Josef Stalin. Under porträttet framkommer dödsbudet och att:

Sovjetunionens kommunistiska partis centralkommitté, Sovjetunionens ministerråd och Sovjetunionens högsta sovjets presidium upplyser i djup sorg partiet och hela det arbetande folket i Sovjetunionen om att ordförande i Sovjetunionens ministerråd och sekreteraren i Sovjetunionens kommunistiska partis centralkommitté Josef Vissarionovitj Stalin avled kl. 19.50 (svensk tid) den 5 mars efter en allvarlig sjukdom.⁶²

Citatet ovan är värt att återge i sin helhet eftersom det illustrerar hur högt uppsatt Stalin var, dels i den sovjetiska byråkratin, dels för världens arbetare. Själva texten i

---

⁶⁰ Copley (2002), s. 38

⁶¹ Copley (2002), s. 38

⁶² *Norrskensflamman*, 1953-03-07

sig bygger upp en dramaturgi med alla fina sovjetiska titlar och förrättningar i det sovjetiska landskapet. Vilket avslutas dramatiskt med att Josef Stalins död deklarerar. I Chatmans (1987) narrativs analys som tidigare diskuterats finns det i citatet ingen abstract, ingen komplicerande handling. Själva texten bygger i stället på en stark orientering som anger tid, situation och deltagare som bygger upp en coda samt en utvärdering. Situationen i fallet är de sovjetiska titlarna som Stalin besatt och som nu inte har någon högste ledare. Deltagarna, förutom Stalin är världens arbetare. Som förklaras vara i sorg som en diskurs/utvärdering för läsaren. För att till slut avsluta med en coda som återför perspektivet till nutid, den 5 mars 19.50.⁶³

Det som även kan utrönas är hur språket flyter på i texten med Sovjetunionens partiorgan i huvudfokus. Det dramatiska flödet av ord blir till en avslutning av en saga där hjälten avlidit tragiskt. Sidor i samma upplaga av Norrskensflamman skriver hyllningsartiklar å den store ledares vägnar. Det etableras även internationellt erkännande av den store ledaren för att legitimera honom som en sann hjälte i form av små notiser från ledarna i Indien, Italien, Danmark med flera.⁶⁴ Men, den eviga kampen för arbetarna och socialismen är inte död. En ny ledare kommer att erkännas. Kampen mot imperialismen är evig.

6.4.1 Nikita Chrusjtjov – Fredens store ledare

Nikita Chrusjtjov är den populäraste ledaren utifrån sökträffar i tidningsdatabasen. Med 493 stycken mellan åren 1953 och 1965. 1953 var året Stalin dog och senare samma år tog Chrusjtjov över som Sovjetunionens högste ledare. Norrskensflamman har varit ovanligt förtegn om situationen. 1953 hade Chrusjtjov bara en träff i databasen. 1954, 4 stycken träffar. 1959 78 träffar i databasen och 1964 hela 92 stycken träffar. Det finns två förklaringar till detta. År 1959 var året Chrusjtjovs USA-besök tog sitt avstamp, vilket var en stor nyhet. 1964 var året Chrusjtjov avgick och Leonid Brezjnev tog över stafettpippen som högste ledare över det väldiga Sovjetunionen. Tidigare samma år hade Chrusjtjov hunnit med ett Sverigebesök. Två stora händelser utspelade sig alltså 1964. Gällande den tredje stora internationella händelsen mellan åren 1959 och 1964, Kubakrisen är det hemskt tyst. Kanske det beror på, att Chrusjtjovs aggressiva handling med kärnvapenutsmäckade ubåtar vid

---

⁶³ Bergström & Boréus (2012), s. 232 (se figur 6.1: En narrativs anatomi.)

⁶⁴ *Norrskensflamman*, 1953-03-07

Kuba skulle ge en helt annan bild av honom oavsett hur tidningen valde att framställa det hela. Hans aggressiva handling skulle säkerligen vara svår att försvara även i sagans värld.

Det finns dock en artikel om just Kubakrisen 1962. Den är från åttonde november samma år vilket innebär cirka en månad efter Kubakrisen som utspelade sig i oktober tidigare samma år. Här har det alltså passerat tio år från att Chrusjtjov 1953 kom till makten vid Stalins död. Artiklarna vid makttillträdet fokuserade mer på Stalin än Chrusjtjov. Vilket kan ha göra med att Chrusjtjov inte hade någon tydlig roll att spela i världspolitik innan 1962 eftersom artiklarna efter 1962 visar tydligt att han fått sin roll som en dynamisk rastlös ledare. Faktumet att det tog Norrskensflamman en månad för att publicera en artikel om Kubakrisen stärker också misstankarna om kopplingarna till Moskva. De kan helt enkelt väntat på order om publicering under tiden. Och även hur artikeln skulle framställa Chrusjtjov.

Vid artikeln finner läsaren en väldigt polerad Chrusjtjov på ett fint porträtt. Den stora rubriken lyder ”Chrusjtjov: Om löftet till Kuba inte hålles betyder det krig”.⁶⁵ Artikeln som har drag av en mer seriös ansats till objekt nyhetsrapportering är indelad i passager i form av underrubriker under fredstemat. Artikeln kommer att analyseras bit för bit eftersom varje passage i artikeln kan läsas som en självständig nyhetsartikel emedan de behandlar olika händelser. Första underrubriken är ”Berlinproblemet”, efter det ”vi behöver inte Berlin”, sedan ”källa till oro” och sist ”fredliga förbindelser”.

Nyhetsartikeln inleder i ingressen med att Chrusjtjov meddelat att de ryska raketerna som varit baserade på Kuba förmodligen redan är tillbaka till Sovjetunionen;

Sovjetunionens regeringschef N. Chrusjtjov sade på onsdagen att de ryska raketer som varit baserade på Kuba förmodligen redan är på väg tillbaka till Sovjetunionen. -Jag tror att president Kennedy kommer att hålla sitt löfte att inte invadera Kuba, sade Chrusjtjov och tillade att han hade försäkrat den kubanska regeringen att om detta löfte inte hölls skulle det betyda krig⁶⁶

Det efterföljs av ett kortare citat av ledaren där han tror på att den amerikanska presidenten Kennedy kommer hålla det han lovat och inte invadera Kuba. Chrusjtjov

---

⁶⁵ *Norrskensflamman*, 1963-11-08

⁶⁶ *Norrskensflamman*, 1963-11-08

har gett löfte till den kubanska regeringen att om USA inte håller sitt löfte blir det krig. Här läggs alltså helt okritiskt Chrusjtjovs ord ut och pressen ligger på Kennedy vilket är intressant med tanke på Chrusjtjovs beslut att lägga kärnvapen så nära USA:s kust. Vidare står att läsa hur Chrusjtjov vid mottagningen i Kreml tillkännagav att serien av de ryska kärnvapen proven kommer att avslutas den 20 november. Han försäkrar omvärlden också om att freden inte är hotad, därför behövs inget öst-västligt toppmöte.⁶⁷

Det första som går att notera är hur Chrusjtjovs aggressiva operation nära USA bara var en övning. Det är Kennedy som framstår som den onde i berättelsen eftersom Chrusjtjov kommer förklara krig om USA skulle invadera Kuba. Hela händelsen är upp-och-ner-vänd jämfört med den gängse berättelsen om Kubakrisen. Vi har i ingressen ett abstract som sammanfattar historien, de ryska raketerna är ”förmodligen [intressant ordval, övrig anm.] redan på väg till Sovjetunionen”.⁶⁸. Sedan följer orienteringen där Chrusjtjovs egna ord framgår i vilket han tror att Kennedy kommer hålla sitt löfte genom att inte invadera Kuba. Orienteringen ger oss situationen, eventuellt krig om inte Kennedy håller sitt löfte och deltagarna är Kennedy och Chrusjtjov. Den komplicerande handlingen är just dessa kärnvapen på Kuba men som Chrusjtjov menar bara var ett kärnvapenprov. Mot slutet innehåller artikeln en coda som återför perspektivet till nutid där Chrusjtjov talade vid en mottagning i Kreml med anledning av revolutionsfirandet. I talet tillkännagav han att 20 november var slutdatumet av den pågående serien av de ryska kärnvapen proverna. Till sist får läsaren även en utvärdering, fast inte av någon berättare utan av Chrusjtjov själv. Genom att freden inte svävar i någon omedelbar fara enligt honom ger det läsaren en mening till berättelsen. Trots den aggressiva handlingen så pass nära USA:s östkust är det Kennedy som är hetsporren av dessa två. Chrusjtjov vill bara ha fred i världen och kunna ha sina kärnvapenprov utan krig.

Nästa passage av nyhetsartikeln lyder ”Berlinproblemet”. Här blir det extra tydligt hur Chrusjtjov är fredsmedlaren i kriser. Passagen inleds med att regeringschefen, förmodligen Chrusjtjov, betonade att ”Berlinproblemet” nu måste betraktas som angeläget. Han kunde dock inte ge en tidsfrist för lösningen på problemet utan ”nöjde sig med att jämföra frågan med en barnafödsel. – När den

---

⁶⁷ *Norrskensflamman*, 1963-11-08

⁶⁸ *Ibid.*

rätta stunden är inne föds barnet, sade han.”.⁶⁹ Sedan behandlas återigen Kubakrisen där framgår återigen Chrusjtjovs fredsavsikter när han erkänner att världen var nära ett kärnvapenkrig men att ”Nu gäller det att undanröja alla friktionsorsaker.”.⁷⁰ Det var en seger för förnuftet och han betonar ”nödvändigheten av att de kommunistiska och kapitalistiska samhällssystemen i framtiden lever sida vid sida.”.⁷¹

Vår protagonist har fått rollen som fredens man i första passagen om Kubakrisen. Nu används det tydligt för att förstärka den roll han fått. Han är diplomatens man och löser även det s.k. ”Berlinproblemet”. Genom liknelsen av barnafödande framgår det att Chrusjtjov känner på sig när en lösning av det problemet finns och det räcker så, eftersom han visat sin förmåga i Kubakrisen tidigare. Det väsentliga i denna mindre berättelse är utvärderingen, eller discours som ger mening till historien. Meningen är att det blir fred i framtiden, tack vare den store hjälten Nikita Chrusjtjov det är det som gör berättelsen värd att återge.

Nästa underrubrik ”Vi behöver inte Berlin”, framgår det extra tydligt hur fredligt inställt Chrusjtjov är i Berlinfrågan. Artikeln inleds med en kort replik av honom: ”Vi vill inte ha Berlin och behöver det inte heller. Men vad vi vill och behöver ha är ett fredsfördrag.”.⁷² Vidare för läsaren sätts platsen för det uttryckta citatet till en mottagning i Kremles kongresspalats där tusentals politiker var inbjudna. Chrusjtjov var huvudpunkten för mottagningen och han beskrivs varit i högform där han växlade mellan uppslupna skämt och djupt allvar. Till den amerikanske ambassadören på plats ska han ha sagt att oavsett vad de tycker om varandra så ska de omfamna varandra för att bevara freden. Eftersom ett krig mellan de två länderna skulle innebära att fler länder hamnar i kläm. Han tillade även att det inte var menat som ett hot. Han håller sig kryptisk i frågan om han ska besöka FN:s pågående generalförsamling och säger att han ”hört vissa rykten i den vägen.”.⁷³ Angående kärnvapenfrågan återges Chrusjtjovs svar att han förstår att kärnvapen har en så pass stor verkan att det ger förutsättningar att förhandla om förbud mot dessa eftersom USA:s och Sovjetunionens ståndpunkter ”ligger så nära varandra.”.⁷⁴

Nikita Chrusjtjov framstår som en förstående diplomat utan personlig prestige

---

⁶⁹ *Norrskensflamman*, 1963-11-08

⁷⁰ *Norrskensflamman*, 1963-11-08

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Ibid.*

⁷³ *Norrskensflamman*, 1963-11-08

⁷⁴ *Ibid.*

när han inte ”vill ha Berlin”. Den korta inledningen ger oss ingen orientering, abstract utan erbjuder en utvärdering där meningen som ges är att freden står i fokus för den store ledaren. Sedan orienteras platsen, en mottagning i Stora Hallen i Kremles kongresspalats. Där tusentals politiker och ämbetsmän är inbjudna, även utländska diplomater. Det är ingen tvekan om att det är Chrusjtjov som är huvudpunkten i berättelsen när han framstår som avslappnad trots de föregående hoten om kärnvapenkrig. Berättelsen protagonist framstår även som insiktsfull där han förklarar för den amerikanske diplomaten att trots vad de tycker om varandra politiskt är det bäst att omfamna varandra för fredens skull. I sista stycket av artikeln ges det som gör att berättelsen får en betydelse. Nämligen en utvärdering men som inte kommenteras av skribenten utan utvärderingen talar för sig själv i Chrusjtjovs egna ord om ”kärnvapenproven”, det ordet som används i stället för det mer negativt laddade ”Kubakrisen”. Berättelsens hjälte förstår att ett sådant krig skulle vara förödande och ska undvikas. Meningen med hela berättelsen är just det, Chrusjtjovs avsikt var aldrig att hota USA på något vis utan det var endast en övning som av någon anledning som inte återges, tog plats just vid Kuba. Chrusjtjov verkar för fred och sväljer sin stolthet för att bevara freden är sensmoralen i berättelsen. Det råder ingen tvekan om att han framstår som en lugn, sansad och förnuftig diplomat, vilket går emot den allmänna bilden av honom som en hetlevrad och aggressiv fredshetsare. De två sista underrubrikerna ”källa till oro” och ”fredliga förbindelser” lämnar jag därhän, eftersom budskapet av Chrusjtjovs fredliga avsikter upprepas även i de två sista passagerna.

6.4.2 Nikita Chrusjtjov – Ledaren vid fronten

Tisdag den 23 juni 1964, drygt ett halvår efter ”kärnvapenproven” kommer ett helt uppslag om Nikita Chrusjtjov där en av de två stora rubrikerna lyder ”För fred och vänskap”. Den andra, stora rubriken under ett foto på ledaren iförd kostym och med ett brett leende om läpparna lyder det ”Nikita Chrusjtjov – dynamisk ledare”. Det är Finlands sändebud i Moskva, Kero A. Wuori som i tidskriften Kontakt gett en heltäckande bild av ”vår tids största och mest dynamiske statsman.”⁷⁵ Artikeln inleder med en högtidlig introduktion av Nikita Chrusjtjov som ”Ordföranden i

---

⁷⁵ *Norrskensflamman*, 1964-06-23

SSSR:s ministerråd”, förste sekreterare i SUKP:s centralkommitté samt intar ”en ledande ställning både i det organ - partiets centralkommitté – som ”gör politiken””.⁷⁶ Skribenten medger att det är problematiskt att skissera en värdefull bild av en sådan dynamisk ledare med så ord som artikeln tillåter. Men nöjer sig med en liknelse ”På fotospråk kunde man säga att ”modellen aldrig håller sig orörlig”. Man får därför nöja sig med att teckna några enskilda iakttagelser och intryck(...)”⁷⁷.

6.4.3 Den dynamiske ledaren har gjort sitt

Hjältens stora gärning i berättelsen om Sovjetunionen var just att han bevarade freden 1963 i Kuba. Den 16 oktober 1964 på förstasidan i *Norrskensflamman* möts läsaren av rubriken ”Ledarskifte i Sovjetunionen Chrusjtjov går av hälsoskäl”.⁷⁸ Under den stora rubriken går det att läsa, via TT-Reuter i Moskva, att den officiella ryska nyhetsbyrån TASS meddelar att Leonid Bresjnev tar över som partichef. En kortare presentation av den nye ledaren ges, han var tidigare Sovjetunionens president. Vidare framgår det i nyhetsartikeln att det är av hälsoskäl som Chrusjtjov avgår och att han nu, efter en vistelse i Sotji är tillbaka i Moskva.

Rubriken ger en tydlig abstract – det väsentliga – som skett i narrativet. Det Chrusjtjov avgår av hälsoskäl. Orienteringen ger oss platsen för Sovjetunionens ledning som är i Moskva därifrån det rapporteras. Den komplicerande handlingen i och med hans avgång och att han redan har en efterträdare är redan löst. Det ger även svar på upplösningen i berättelsen. Sedan får läsaren en coda som återför perspektivet till nutid, där Chrusjtjov varit vid Svarta havet för rekreation men nu är tillbaka i Moskva. Det ges ingen kommentar, händelsen talar för sig själv. Det är maktskifte på grund av hälsoskäl. Att Chrusjtjov redan är tillbaka i Moskva indikerar på att han inte är dödssjuk. Invid texten finns även ett stort porträtt på den store fredshjälten Chrusjtjov och ett mindre porträtt på Brezjnev samt ett porträtt på Kosygien som tar över Brezjnevs post. Ingen oro med andra ord är det man kan utläsa i narrativet.

Den dynamiske ledaren erkänns regerat med hårda nypor. Speciellt vid hans

---

⁷⁶ *Norrskensflamman*, 1964-06-23

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ *Norrskensflamman*, 1964-10-16

maktövertagande efter Stalin 1953. Men efter den 20:e partikongressen 1956 visade det sig att Chrusjtjov enbart var hård eftersom det var det som krävdes för den bredare massan att övertygas om nyttan i den väg han banade väg för. Folket behövde det helt enkelt. Hjälten i berättelsen gjorde det som krävdes, det visade han med sin dynamiska ledarstil – att göra det som krävs för folkets bästa. Protagonisten är felfri blir intrycket av inledande del av artikeln. Sedan återges det i artikeln hur han agerade utifrån sin plikt och vad som krävde av honom.

Det utgör förklaringen till varför Chrusjtjov emellanåt företar rundresor i landet, varför han än diskuterar med de lokala myndigheterna än håller tal för rådsrepublikernas funktionärer, än för bönderna på någon kolchos, än för arbetarna i en fabrik; varför han förklarar, övertygar och bevisar saker och ting.⁷⁹

I artikeln framkommer även att de åtskilliga talen han hållit bildar ”hyllmeter” i bokform. Det är ingen dålig prestation.

I andra avsnittet av den längre artikeln ikläs Chrusjtjov rollen som fredens försvarare. Och en beskrivning av hur alla har haft nytta av den långvariga freden, i Sovjetunionen har levnadsstandarden höjts tack vare det. En exposé av hans utlandsresor i fredssyfte understryks också. Samt hur många delegater han låtit sig ta emot i Moskva. Allt det sammantaget har bidragit till Sovjetunionen fått stort inflytande på världspolitiken. Läsaren får även en kortare personlighetsbeskrivning av den store dynamiske ledaren som ett försvar till hans ibland hetsiga humör. ”Man har begripit att det bakom hans ibland ovanliga humoristiska företag döljer sig en genomtänkt linje(...).⁸⁰ Det deklarerar även att hans styrka inte enbart åligger i hans ämbete som representant för den ena av de två stormakterna, utan att han är ”en dynamisk personlighet”. Han ska dock inte bara ihågkommas för sin övertalningsförmåga, utan även att ”han är en politiker och statsman av stora mått.”⁸¹

Den här typen av längre artikel ger mycket att analysera. Det som ger läsaren sammanfattningen av narrativet (abstract) är Chrusjtjovs gärningar för världen, för freden och för Sovjetunionen. Orienteringen sätter platsen till 1953 men erkänns i situationen av de andra deltagarna i partiet 1956. Vad gäller komplicerande

---

⁷⁹ *Norrskensflamman*, 1964-10-16

⁸⁰ *Norrskensflamman* 1964-10-16

⁸¹ *Norrskensflamman*, 1964-10-16

handling vår protagonist ger är det många. Först hur han övertalar deltagarna i den 20:e partikongressen 1956 att han är den ledare folket behöver. Sedan även hur han åker land och rike runt för att övertyga ”saker och ting” för arbetarna, funktionärerna och de lokala myndigheterna. Det framgår dock inte *vad* specifikt han övertygar dem om. Det är dock inte väsentligt i narrativet, det väsentliga är att han uppenbart är rätt man som ledare för Sovjetunionen eftersom de rättar sig i ledet. Läsaren är tänk fylla i luckorna som skribenten inte förtydligar. Det ingår i låtsasleken, det vill säga, läsning av artikeln. Läsaren är inte på så sätt tänkt att få svar på frågan vad han övertygar dem om. Sedan återfår skribenten en mer nykter syn på Chrusjtjov som ledare, han är inte bara ”en skicklig försäljare”. Man måste även minnas honom som en politiker och statsman. Det är även den kommentaren som ger läsningen betydelse. Det ger mening till historien. Det går även att läsa in betydelsen i handlingarna genomgående i texten, eftersom kommentarer ges om hur världsfreden bevarats och hur Sovjetunionen fått gott rykte i världen samt hur levnadsstandarden ökat med Chrusjtjov som ledare. Men eftersom texten vänder sig direkt till läsaren och berättar hur vi ska minnas honom är det att tolka som att hans minne som Sovjetunionens ledare ska vara som ”en politiker och statsman av stora mått.”⁸² Det är utvärderingen av alla hans gärningar som ger narrativet dess högsta betydelse.

6.5.1 Leonid Brezjnev – Förvaltaren

Leonid Brezjnev har totalt endast 53 träffar i databasen med hans namn i Norrskensflamman. Spannet mellan träffarna gäller åren mellan 1957 och 1965. Detta är märkligt eftersom han styrde Sovjetunionen från 1964 till och med 1982.⁸³ I databasen är sökträffarna med hans namns dåligt spridda. Han omnämns för första gången 1957 för att sedan dyka upp 1960 med tre träffar. I de fallen ger det inte tillräckligt för analys då hans namn endast omnämns i samband med diverse möten. 1964 sker höjdpunkten i antal träffar, med 19 stycken, vilket har att göra med hans tillträde som Sovjetunionens högste ledare efter Nikita Chrusjtjov. Året efter, 1965 får hans namn 17 träffar vilket också är sista året hans namn dyker upp i databasen.

Lördagen den 7 november 1964 rapporterar Norrskensflamman om Leonid

---

⁸² Ibid.

⁸³ *Nationalencyklopedin*, Leonid Brezjnev.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/leonid-brezjnev> (hämtad 2023-05-08)

Brezjnevs första stora politiska tal som högste ledare för Sovjetunionen. Det är via TT-Reuter som det rapporteras från Kreml i Moskva att han talade inför 6 000 åhörare däribland kommunistledare från tolv länder. En av åhörarna nämns vid namn, Chou En-lai som läsaren får i rubriken veta är den kinesiske regeringschefen. I talet beskrivs det hur Brezjnev deklarerar att det finns mycket att göra i landet gällande produktionsökning inom jordbruket och en förbättring av boskapsuppfödning. I talet vidhåller han även att det kommunistiska partiet lägger stort fokus på att höja levnadsstandarden i landet. Han berömde även den förra ledare Nikita Chrusjtjov för att genomfört reformer som bidragit till löneökningar för vissa arbetskategorier. Vidare även bättre pensioner för lantarbetarna, och stegringen i produktionen av konsumtionsvaror. I talet avslutar Brezjnev med att erkänna olösta problem, och att fokusera på dem för en bättre framtid för att bemästra svårigheterna.⁸⁴

Nyhetsartikeln i sig är på ett sätt ett erkännande av en stagnerande ekonomi i Sovjetunionen. Rubriken som lyder ”Brezjnev: SUKP gör allt för att höja levnadsstandarden.”⁸⁵ är ett abstract, som sammanfattar narrativet. Den nya ledaren kommer att fokusera på landets inhemska ekonomi först och främst. Sedan kommer orienteringen som ger läsaren, tid, situation och deltagare där artikeln nämner de 6 000 åhörarna, den kinesiske regeringschefen vid namn och de tolv kommunistledarna från de tolv olika länderna. Det utspelar sig i kongressalen i Kreml, i hjärtat av den sovjetiska maktbasen. Brezjnevs komplicerande handling består i att förbättra levnadsstandarden i landet genom att fokusera på höjda löner, bättre pensioner och genom ökad produktion av konsumtionsvaror. Det är en optimistisk nytillträdd ledare som indirekt erkänner en del som finns i landet. Det finns ingen coda som återför perspektivet till nutid eller någon discours som ger en utvärdering av talet, utan Brezjnevs ord talar för sig själv. Det är den inhemska levnadsstandarden som ska öka. Brezjnevs uppgift är att förvalta och förbättra Sovjetunionen.

6.5.2 Brezjnev – på defensiven

---

⁸⁴ *Norrskensflamman*, 1964-11-07

⁸⁵ *Norrskensflamman*, 1964-11-07

Efter knappt ett år på posten som Sovjetunionens högste ledare hamnar Leonid Brezjnev på förstasidan av Norrskensflamman. Måndag den 25 oktober 1965 finner vi ledaren på ett porträtt invid rubriken ”Bresjnev om Västtyskland Indonesien och Vietnam”.⁸⁶ I nyhetsartikeln som har signaturen TT-AFP rapporteras det att aktioner som inletts mot kommunistpartiet i Indonesien och andra organisationer. Anförandet är i samband med ett tal i Kiev där hedrandet av den heroiska roll staden spelat under andra världskriget. Brezjnev anklagar Västtyskland för ”en ohöljd strävan att få förfoga över kärnvapen.”⁸⁷ Han är på defensiven och menar att Västtyskland är revanschlystna och har avsikt att ta tillbaka områden bortom floden Elbe. Som ledare av det ryska folket talar han för dem och kräver ett slut på ”det krig som de amerikanska banditimperialisterna nu för i Vietnam.”⁸⁸ Det vietnamesiska folket menar han också kämpar en rättvis kamp mot den amerikanska imperialismen.

Artikeln liknar den förra, det är återgivandet av ett tal som Brezjnev hållit. Abstract ges återigen i rubriken där hans anförande handlar om utrikespolitiken. Sedan får läsaren en orientering för situationen, där det utspelar sig i samband med ett firande av Kiev som spelade en heroisk roll under andra världskriget. I orientering ges även läsaren en utvärdering. Situationen spelar roll här eftersom det är firandet av Kiev i egenskap av heroisk stad under Sovjetunionens största segrar, andra världskriget. I anförandet för läsaren ingen upplösning som berättar vad som slutligen hände, eller en coda som återför perspektivet till nutid. Det är Brezjnevs handling i orden som spelar avgörande roll i narrativet. Västtyskland är den giriga fienden som smider onda planer, Brezjnev varnar för detta. Sedan vänder han sig till Vietnam där han menar att folket i landet kämpar mot den onda imperialismen. Narrativet är att folket i Vietnam vill leva i frihet, utan den giriga imperialismen.

6.6 Michail Gorbatjov

Märkligt nog fanns det inte en enda sökträff på ”Gorbatjov” i databasen för Norrskensflamman. Jag utesluter alternativa stavningar som kan ha bidragit till hans uteslutning, eftersom Gorbatjov är den enda stavningen som förekommit i den svenska litteraturen och är det namnet som förekommit i andra tidningar. Det kan ha att göra med hur

---

⁸⁶ *Norrskensflamman*, 1965-10-25

⁸⁷ *Norrskensflamman*, 1965-10-25

⁸⁸ *Norrskensflamman*, 1965-10-25

han kom att bli en symbol för dels Tjernobylnkatastrofen och hur han ville reformera Ryssland till ett mer öppet samhälle. Han styrde landet mellan 1985 och 1991. Vilket innebär sex år av styre vilket borde rimligtvis ge något spår i tidningens databas. Avsaknaden kan dock härledas till att kommunistiska rörelsen hade redan fått sina historiska hjältar och därmed fyllde inte Gorbatsjov någon funktion i narrativet. Det kan också härröra till splittringen som skedde 1977 då en mer Moskvatrogen falang bildade APK, Arbetarpartiet Kommunisterna. De mer rumsrena kommunisterna och mindre radikala stannade kvar på tidningen Norrskensflamman. Av allt att döma ebbade även propagandakriget ut under perioden efter 1977. Norrskensflamman blev i sina narrativ mindre radikala.⁸⁹ Det verkar även som att Gorbatsjov inte fick vara representant för socialismen på grund av hans öppna inställning mot Väst.

7. Diskussioner och slutsatser

Rysslands omvälvande historia i och med inbördeskriget i kölvattnet av den ryska revolutionen 1917 gav upphov till mytbildning. Från att ha varit ett ekonomiskt eftersatt land med en Tsarfamilj med anor från 1600-talet var behovet av förändring stort. I Sverige hade vi ingen liknande situation, därför verkar den utopiska drömmen stannat just vid en dröm. Demokratin var i Sverige på framväxt för perioden vid Rysslands inbördeskrig. Norrskensflamman fyllde just det behovet genom att erbjuda läsarna ett fönster in i Sovjetunionen genom dess ledare.

Ett mönster framträder även genom att analysera sökträffarna i tidningsdatabasen. Under andra världskriget var det som högst antal träffar på Stalin och Lenin. Det är ett steg i den mytbildning kriget också gav upphov till. Det fanns ett behov att mytologisera aktörerna till att ge läsarna exempel på de goda krafterna som besegrade fascismen. Lenin var revolutionernas ledare och symboliserar den första kampen mot de vita i inbördeskriget. Stalin intar rollen som den store ledaren under andra världskriget mot fascismen. Chrusjtjovs höjdpunkt är i rollen som den dynamiske ledaren. Det är i samband med Sverigebesöket 1964 han har flest träffar i tidningsdatabasen. Det hör också ihop med den bilden Norrskensflamman ville ge honom som den dynamiske ledaren. Han var på plats och samtalade med folket, på det sättet, inte helt olikt bilden av Olof Palme. Vidare var Norrskensflamman även mån om att påpeka Chrusjtjovs övertalningsförmåga vilket framgår i analysen.

---

⁸⁹ Lodenius (2012), s. 312f

Övertalningsförmågan är i fallet inte synonymt med manipulativ förmåga, utan att han faktiskt visste bäst vad bönderna, fabriksarbetarna och folket behövde. Leonid Brezjnev omnämns jämförelsevis väldigt lite. Ofta då i samband med kortare nyhetsrapporteringar. Han har rollen som en förvaltare av det Lenin och Stalin byggt upp genom att försvara det socialistiska drömsamhälle de skapat. Han var även noga med att peka finger när Västmakterna, speciellt USA gjort fel och han var snabb med att fördöma dem. Michail Gorbatsjov fyllde ingen funktion i narrativen och därav uteblev. En kvalificerad gissning torde vara att narrativet om det felfria drömsamhället i Sovjetunionen bleknade bort. Alexander Solzjenitsyns (1918–2008) rapporter om Gulag som började uppmärksammas under 1970-talet var inte heller enkelt att avfärda. Speciellt inte efter nobelpriset i litteratur som han erhöll 1970. Det hela taget gjorde att kommunismens i svenskarnas ögon började likställas med den totalitära ideologi som nazism. Forum för levande historia började ägna sig åt upplysningskampanjer av folkmord som begåtts av kommunistiska regimer från Stalin till Pol Pot. Värt att nämna är också att *Kommunismens svarta bok* (1997) också gjorde avtryck på hur man skulle förhålla sig till kommunismen.⁹⁰ Det, i kombination med att anpassa sig och bli en mindre tendentiös tidning är en möjlig förklaring till att Sovjetunionens ledare ebbade ut i sökträffarna. Kommunismen har gått från att 1932 få gehör från riksdagen i form av den kommunistiska riksdagsmannen Hilding Hagberg där Lenins rekommendationer var att ”förtiga sanningen”. Som med stor sannolikhet gällde Norrskensflammas uppdrag i att porträttera Sovjetunionens ledare på ett positivt sätt vilket utmynnade i rollerna de ikläddes.⁹¹ Till att få en splittring, 1977 bröt APK (Arbetarpartiet kommunisterna) med Vänsterpartiet kommunisterna och tidningen blev organ för partiet. Partiet fick benämningen Norrbottenskommunism och Norrskensflamman alltså deras organ. Men 1990 bröt Norrskensflamman med APK och bytte år 1998 namn till flamman och i dag beskrivs den som oberoende socialistisk. Den kommunistiska diskursen var något som var återkommande som egentligen kräver mer utrymme och kan ägnas ett eget avsnitt i framtida undersökningar. Eftersom det också var ett framträdande drag jämsides med de större narrativen.

I analysavsnittet om Nikita Chrusjtjov gällande Kubakrisen diskuterar jag huruvida kopplingen Norrskensflamman-Moskva kan påverkat artikeln. I en framtida uppsats

---

⁹⁰ Gerner & Karlsson (2008), s. 20–21

⁹¹ Lodenius (2002), s. 157

skulle det vara lönsamt att jämföra ryska partiorganets tidning *Pravda* med Norrskensflamman för att klargöra, dels hur Kubakrisen framställs eftersom det är en månads fördröjning av rapporteringen från svenskt håll. Samt huruvida rollerna som ryska ledarna ikläs, finns det likheter?

8. Tillämpning i historiedidaktiken

I inledningen nämnde jag Rysslands invasion av Ukraina. Det samtida exemplet illustrerar ett tydligt och avskräckande exempel på hur historiebruk kan användas. Putins retorik bygger till stor del på att använda historia för att legitimera invasionen av Ukraina.⁹² I skolämnet för historia för gymnasieelever skriver Skolverket (2022), under ämnets syfte ”Förmåga att undersöka, förklara och värdera användningen av historia i olika sammanhang och under olika tidsperioder”.⁹³ Det finns således fog för att behandla historiebruk för eleverna i gymnasieskola. Där kan tidningar med olika politisk färgning stå som underlag för undervisning. Norrskensflamman kan utgöra exempel på hur från kommunistisk sida Ungernrevolten 1956 gestaltades. Sedan jämföra med en tidning utan lika tydlig politisk färgning. Vems/vilkas berättelse är det som får gehör? Hur beskrivs Lenin, Stalin, Chrusjtjov och Brezjnev i amerikanska tidningar? Varför beskriver tidningar exempelvis så olika om samma händelse? Är frågor som kan ligga till grund för undervisningsmoment. Med stöd av samtida skildringar i form av dagstidningar kommer man historien nära. Ett förslag är att analysera Vladimir Putins retorik. Vad är det han påstår och hur förhåller sig det egentligen? Med jämförelseperspektiv blir det tydligt för elever hur historiebruk kan användas av politiker för att legitimera diverse aktioner.

Som historielärare finns det mycket vinning i att undervisa hur historia kan användas. Vidare även att förstå att det förgångna är berättelser. Zander & Karlsson beskriver hur historia kan brukas för olika ändamål vilket elever kanske inte tänker på. Det är den här biten som historielärare har ett viktigt uppdrag att visa på gråzonerna i historia. Det är

---

⁹² Snyder, Timothy (2019) [Hans bok om Rysslands politik kan med fördel läsas för den som vill försöka förstå sig på Putin]

⁹³ Skolverket (2022) ”Undervisningen i ämnet historia ska ge eleverna förutsättningar att utveckla följande” (hämtad 2023-05-17) från <https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=-996270488%2Fsyllabuscw%2Fisp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DHIS%26version%3D10%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>)

historielärares uppdrag att problematisera historia och historieskrivningen.⁹⁴ Det är viktigt att visa på hur vetenskaplig historia skapas för att få djupare förståelse av historiebuk. Där kan äldre dagstidningar tjäna som empiriskt underlag. Att närma sig historien med stöd av primärkällor kan ge ökad förståelse för elever. Man kommer på så sätt historien närmre. Sedan att förstå hur historia kan användas, vare sig det gäller tidningsartiklar eller politiska tal där historiebuk framkommer. Syftet för eleverna borde vara att identifiera historiebuk, på så sätt blir de även mer historiskt medvetna. Man kan även se till den svenska politiska debatten och hämta exempel på historiebuk där för att visa på dess kontinuitet. Där kan Zander & Karlssons matris komma till stor nytta för att synliggöra vilken funktion ett visst historiebuk har samt vilket behov den fyller.⁹⁵

---

⁹⁴ Zander & Karlsson (2014), s. 73–74

⁹⁵ Zander & Karlsson (2014), s. 72

9. Litteratur- och källförteckning

9.1 Litteratur

- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 3., [utök.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012
- Blomqvist, Håkan & Ekdahl, Lars (red.), *Kommunismen - hot och löfte: arbetarrörelsen i skuggan av Sovjetunionen 1917–1991*, Carlsson, Stockholm, 2003
- Cobley, Paul, *Narrative*, Routledge, London, 2001
- Gerner, Kristian & Karlsson, Klas-Göran (red.), *Rysk spegel: svenska berättelser om Sovjetunionen - och om Sverige*, Nordic Academic Press, Lund, 2008
- Hirdman, Yvonne, *Vi bygger landet: den svenska arbetarrörelsens historia från Per Götrek till Olof Palme*, Pogo press, Solna, 1979
- Holmberg, Claes-Göran, Rydén, Per & Oscarsson, L. Ingemar (1983). *En svensk presshistoria*. Solna: Esselte studium
- Hosking, Geoffrey, *Ryssland: folk och imperium 1552–1917*, Historiska media, Lund, 2003
- Höjelid, Stefan, *Sovjetbilden i nordisk press: svenska, norska och finländska reaktioner på sovjetiskt agerande*, Studentlitteratur, Diss. Lund : Univ.,Lund, 1991
- Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf (red.), *Historien är närvarande: historiedidaktik som teori och tillämpning*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014
- Lodenius, Anna-Lena, *Tvåfrontskrig: hur facket agerade mot nazism och kommunism före 1960*, 1. uppl., Hjalmarson & Högberg, Stockholm, 2002
- Snyder, Timothy, *Vägen till frihet*, Albert Bonniers förlag, [Stockholm], 2019
- Tosh, John, *Historisk teori och metod*, 3. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2011
- Vulovic, Jimmy, *Reform eller revolt: litterär propaganda i socialdemokratisk, kommunistisk och nationalsocialistisk press*, Ellerström, Lund, 2013

9.2 Internet

Nationalencyklopedin, Flamman. <http://www-ne-se.db.ub.oru.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/flamman> (hämtad 2023-05-16)

Nationalencyklopedin, järnridån. <http://www-ne-se.db.ub.oru.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/järnridån> (hämtad 2023-04-16)

Nationalencyklopedin, Leonid Brezjnev. <http://www-ne-se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/leonid-brezjnev> (hämtad 2023-05-08)

Nationalencyklopedin, Maksim Gorkij. <http://www-ne-se.db.ub.oru.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/maksim-gorkij> (hämtad 2023-04-25)

Nationalencyklopedin, Michail Gorbatjov. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/michail-gorbatjov> (hämtad 2023-05-15)

Nationalencyklopedin, Flamman. <http://www-ne-se.db.ub.oru.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/flamman> (hämtad 2023-05-16)

Skolverket (2022), ”Ämne – Historia”

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=-996270488%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DHIS%26version%3D10%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfee44715d35a5cdfa92a3>

9.3 Tryckta källor

”Ryssland. – Lenin om samarbete med småborgarna.” *Norrskensflamman*, 6/12 1918

”Utlandet – De kaukasiska folken bilda sovjetrepublik” *Norrskensflamman*, 9/12 1920

”Rätta mannen finns, det är Stalin.” *Norrskensflamman*, 24/10 1939

”Lenin – Historiens störste folkledare” *Norrskensflamman*, 1949-01-21

”STALIN DÖD” *Norrskensflamman*, 7/3 1953

”Nikita Chrusjtjov – dynamisk ledare” *Norrskensflamman*, 23/6 1964

”Ledarskifte i Sovjetunionen Chrusjtjov går av hälsoskäl” *Norrskensflamman*, 16/10 1964

”Chrusjtjov: om löftet till Kuba INTE HÅLLES BETYDER DET KRIG” *Norrskensflamman*, 8/11 1963

”Ur Bresjnevs tal: Konferens stärker kommunismens sak”, *Norrskensflamman*, 16/10 1964

”Bresjnev: Koncentration på olösta problem”, *Norrskensflamman*, 7/11 1964

”Brezjnev om Västtyskland och Vietnam”, *Norrskensflamman*, 25/10 1965